

תקציר מאמרים נבחרים תחומין - כרך מה

א. מלחמת חרבות ברזל

1. הרב יעקב אריאל - הלכות פרוטזה (מכנית ואלקטרונית)

המאמר הפותח את כרך כה הוא מאמר יסודי של הרב יעקב אריאל שבו הוא דן במעמד ההלכתי של פרוטזה המחוברת הגוף ובהשלכות ההלכתיות בנושאים שונים. להלן נסקור שלשה נושאים נבחרים: א. קיום מצוות באמצעות אבר מלאכותי. ב. נשיאת כפיים לקטוע יד עם פרוטזה ג. שימוש בפרוטזה ביונית (אלקטרונית) בשבת [פרוטזה ביונית היא פרוטזה שקיימים בה חיישנים המזהים גירויים עצביים הנשלחים מהמוח ומתרגמים אותם לתנועות שאותן דיוק התנועות נעשה בעזרת מנועים חשמליים זעירים המסתובבים במהירות גבוהה ונשלטת בעזרת בקרים משוכללים ובכך תורמים לתנועות ר-כיווניות ויציבות, ולחיקוי תנועות האיבר האנושי באופן מדויק].

המאמר דן בשאלה האם פרוטזה המופעלת ע"י שרירי הגוף נחשבת ככוחו הטבעי של האדם לעניין קיום מצוות המחייבות "כוח גברא" (הנחת תפילין, נטילת לולב וכדו'). הרב אריאל מבחין בין פרוטזה מכנית שהיא בוודאי נחשבת כמונעת באופן ישיר מכוח גופו, אך מסתפק ביחס לפרוטזה אלקטרונית המופעלת באופן אוטונומי על ידי זיהוי גירויים עצביים (אותות חשמליים). למסקנה מכריע הרב הריאל שניתן לקיים מצוות אלו גם באמצעות פרוטזה חשמלית, וזאת משני נימוקים: א) לדעת כמה מהפוסקים עיקר המצווה הוא בעצם היות החפץ מונח/נמצא בידי האדם וזה מתקיים גם כאן. ב) הפרוטזה אינה כוח חיצוני כמו מנוף וכו' משום שיעודה הוא לשמש את הגוף ולפעול באמצעותו, ומשום כך אף שאינה איבר טבעי ניתן לייחס את פעולתה לאדם.

לעניין ברכת כהנים מכריע הרב אריאל שאם יש לו לפרוטזה כף יד, מותר לכהן לעלות עמה לדוכן ולומר את פסוקי ברכת כהנים, אך מחמת הספק לא יאמר הברכה שלפניה. וכן לא יעלה לדוכן ככהן יחיד, אלא רק עם אחרים.

לעניין שימוש בפרוטזה ביונית בשבת מכריע הרב אריאל להיתר, מכיון שתנועת הגוף אינה **מפעילה** את המנועים אלא רק משנה את עוצמת פעולתם וממילא אין כאן 'מלאכה' כמו בסגירת מעגל חשמלי ע"י מפסק וכדו'. גם חיבור הפרוטזה לגוף (כאשר יש צורך לנתקה בלילה) מותרת, אע"פ שהיא כוללת הפעלה חדשה של המערכת החשמלית - מכיון שללא הפרוטזה 'חיייו אינם חיים' ומכיון שמדובר באיסור דרבנן יש להקל בדבר.

2. סא"ל הרב אביהוד (אודי) שורץ - זיהוי חללים חטופים ב"קבוצה סגורה" על דרך השלילה

מאמר מרכזי נוסף עוסק בסוגיא הלכתית מורכבת ורגישה הנוגעת לזיהוי הנספים בטבח שמחת תורה, ובפרט באותם מקרים כואבים שבהם הגופות נחטפו וקביעת מותם מתבצעת על ידי ראיות נסיבתיות ותיעודים שונים. מחבר המאמר סא"ל הרב אביהוד שורץ ראש ענף הלכה וחבר ביה"ד המיוחד שהוקם ברבנות הצבאית לזיהוי חללים, ועסק בעצמו בזיהוי וקביעת המוות של חללים רבים. בפתח המאמר ראוי להזכיר שבמדינת ישראל, זיהוי לצורך קביעת המוות נעשה בתיאום מלא עם הרבנות ובכפוף לקביעתם ההלכתית. נוהל זה מעוגן היטב בפקודות צה"ל. גם תהליך זיהוי החללים האזרחיים נעשה בשיתוף ותיאום בין רשויות הבריאות והרה"ר. המאמר פותח בסקירה נרחבת על הרגישות והמורכבות ההלכתית של זיהוי החללים ובפרט לעניין היתר עגונות, כפי שהדבר משתקף בכל הדורות בספרות השו"ת והפוסקים וממשיך בתיאור המדיניות והנהלים שנקבעו ע"י הרב גורן זצ"ל מייסד הרבנות הצבאית והעומד בראשה במשך 20 שנותיה הראשונות של המדינה.

המחבר מספק הצצה קטנה לתיאור הרגישות והמורכבות של ההחלטה בהיבט הציבורי האנושי וההלכתי בתיאור הבא:

בסיומו של אחד הדיונים, בשעת לילה מאוחרת מאוד, פנה אלי אחד מבעלי התפקידים המודיעיניים שעסק בחקירה ושאל: "מנין הביטחון הזה שלך ושל הרבצ"ר בקביעת מותו של פלוני?". השבתי לו מייד: "אני בטוח בכך משום שעל פי השו"ע הוא אינו בין החיים". תשובה זו מתמצתת בפשטות את תפקידה של הרבנות הצבאית במשימת קודש זו: לשמוע, לנתח ולבחון את מכלול המידע ואת חוות הדעת של המומחים מכלל התחומים, ולהגיע למסקנה ברורה העומדת בגדרי ההלכה.

החידוש המרכזי במאמר הוא הביסוס ההלכתי ממקורות הש"ס והפוסקים לזיהוי הגופה 'בדרך השלילה' כלומר, במצב רגיל זיהוי ההרוג נעשה באמצעות 'טביעת עין' זיהוי פניו ע"י אחד ממכיריו, וכשהוא לא ניתן - נעשה זיהוי באמצעות סימנים מובהקים דהיינו עדות על אברי גוף או סימנים מזהים ייחודיים כגון צלקת, מום, נקודת חן וכדו' שמעידה בוודאות גבוהה על זהותו. ואולם מאפיינים כלליים כגון גובה, צבע שיער וכדו' לא ייחשבו לסימנים מספיקים מכיון שניתן למוצאם באנשים רבים ולכן קיים ספק שהזיהוי אינו ודאי. ואולם כאשר נוצר מצב שבו הצורך לזהות את החלל הוא מתוך קבוצה מוגדרת כגון לוחם מסוים מתוך צוות טנק/ נגמ"ש וכדו' ומתוך הקבוצה ניתן לדעת בוודאות שרק אחד מחבריה נושא סימן מסוים - במקרה כזה מוכיח הרב שורץ שניתן לסמוך על זיהוי בדרך השלילה. כלומר, מכיון שברור שהסימן המדובר (גם כשאינו מובהק) אינו מתאים לאף אחד אחר - ניתן לזהות את החלל גם ע"פ סימן שאינו מובהק כשלעצמו. לקביעה זו השלכה דרמטית על היכולת להכריע במצברים קשים ומורכבים ולספק למשפחות את מעט הוודאות והנחמה האפשרית במצבים קשים אלו.

ב. פיקוח נפש 'ציבורי' בשבת

אחד הנושאים שאינם יורדים מסדר היום של כרכי התחומין לאורך השנים הוא סוגיית 'פיקוח נפש ציבורי בשבת'. ברור לכול שניהול מדינה, הן בשגרה וכל שכן בעת מלחמה, כרוך בביצוע רבבות פעולות שיש להן השלכות אורך ורוחב. ואף אם בהסתכלות על פעולה בודדת - ייתכן שהשפעתה על הצלת נפשות או מניעת סיכון רחוקה ביותר ואף אפסית - הרי שבמבט כולל ייתכן שפעולה זו חיונית ביותר, שכן בהיעדרה תתחולל שרשרת מחדלים שיסתיימו בסכנת נפשות. ואולם יש הכרח לדון מהו קו הגבול, שאם לא כן נגיע למצב שפעילות המדינה בשבת תהיה כבכל יום חול אחר ח"ו. בכרך הנוכחי פורסמו שלושה מאמרים שדנים באספקטים שונים הנוגעים לשאלה זו; מאמרו של רב המשטרה הרב רמי ברכיהו, העוסק בפעילות המשטרה בזמן אירועי שמחת תורה תשפ"ד (השבעה באוקטובר) בדגש על פעילויות למניעת סיכון עתידי, מאמרו של הרב מנחם פרל ראש מכון צומת העוסק בפעילות מחקר ופיתוח בשבת, ומאמרו של ר' יצחק ברט חבר מערכת תחומין אשר סוקר חלק את הגישות שהוזכרו בכרכי תחומין לדורותיהם ומציע ניתוח משלו, להתמודדות עם הסוגיה.

במאמרו **פעילות המשטרה לשמירה על ביטחון הפנים בזמן מלחמה** דן הרב ברכיהו בארבע שאלות מעשיות, שכולן נוגעות לפעילות בשבת.

1. אימון כיתות כוננות
2. מעצרים למניעת הסתה ברשתות
3. זיהוי חללים
4. חלוקת רישיונות נשק

הבסיס ההלכתי לדיון נסמך על פסקו הידוע של הרב גורן כי ההיתר לקיים מלחמה בשבת שנלמד מדרשת חכמים על פסוקי התורה העוסקים במצור על עיר אויב שניתן להמשיכו גם בשבת עד הכנעתה - הינו היתר מרחיב יותר מהיתר פיקוח נפש לצורך הצלת נפשות. על בסיס ניתוח דבריו הוא מראה שכל פעולה ביטחונית ומניעתית שרציפותה דרושה להצלחת המאמץ המלחמתי יש להמשיכה גם בשבת כחלק מהמאמץ המלחמתי הכולל. לכן מסקנתו היא שאימון כיתות כוננות לאחר הפלישה לעוטף היה הכרחי על מנת להכשיר בזמן הקצר ביותר כוח בעל מיומנות בסיסית לבלימת התקפות נוספות. בדומה לזה מעצר מהיר של מסיתים הכרחי למניעת התפתחות פעילות עוינת וכן זיהוי החללים הכרחי הן לחיזוק רוח הלחימה והן ליצירת תמונת מצב אמינה ובהירה אצל מקבלי ההחלטות. לעומת זאת חלוקת רישיונות נשק שהיא חלק מתהליך בירוקרטי רב שלבי אינה הכרחית לשימור המאמץ המלחמתי ואין לעשותה בשבת.

הרב מנחם פרל - ראש מכון צומת, דן במאמרו בהיבטים שונים של פעילות מחקר ופיתוח לצורך חיזוק חוסנה הכללי של מדינת ישראל וכן לפתרון בעיות אקוטיות שהתעוררו בזמן אמת. למעשה, לעניין פעילות מו"פ בשבת הוא מבחין בין שתי מטרות: ככל שמדובר בפיתוח המחזק את החוסן הכללי בכלכלה, בחקלאות ובביטחון - הרי שאין כל היתר להמשיכן בשבת משום שפעילות המחקר מטבעה ארוכה ומורכבת ואינה תחומה בזמן, ולכן אין הצדקה להמשיכה בשבת. לעומת זאת כאשר מדובר ב'מירוץ נגד השעון' בביצוע

מחקר רציף לפתרון בעיה נוכחת כגון מחקר לצורך פיתוח חיסון לנגיף פעיל של קורונה וכדו', במצב כזה ניתן להמשיך ולעבוד באופן רציף גם בשבת.

מאמרו של ר' יצחק ברט עוסק בניתוח יסודי של שתי הגישות ביחס לפיקוח נפש ציבורי - האחת היא הרחבה 'כמותית' של ההיתר, כשהכלל המנחה הוא - שככל שהסיכון נוגע לקהל גדול, כך גדלים בהתאם הצרכים והפעולות שיש לנקוט על מנת להגן על שלום הציבור. הגישה השנייה התחדשה ע"י פוסקים ומחברים שונים בדורנו, והיא מבקשת לעשות הרחבה 'איכותית' ולבסס את תפעולן הרציף של מערכות המדינה החיוניות כחלק משמירה על הריבונות ישראלית, שהוא חלק ממצוות ישוב ארץ ישראל, שבמצבים מסוימים הותר לחלל שבת עבורה. משמעותה של הרחבה 'איכותית' זו היא, שלפיה אין צורך לתת הסבר רחוק, ולעתים אף מפליג, מדוע מניעת הפעולה תתגלגל בסופו של דבר לכדי פיקוח נפש, אלא שמירת הסדר הציבורי הוא ערך בפני עצמו. בהמשך מאפיין ר' יצחק ברט את ההבדלים בהתייחסות לשאלות שונות בין שתי הגישות למשל ברור שהיתר לצורך שימור הריבונות והמשילות יכול להינתן רק לגוף ציבורי וממלכתי ולא לקבוצה או אדם פרטי שעוסק בענין ציבורי. את המאמר חותמת הערת (שאר) מערכת תחומין: המסתייגים מהמקום הנרחב שהמחבר מקנה להיתר מחודש זה. בקיבוץ מאמרים אלו ניתן לראות כיצד משמש תחומין בבמה רלוונטית ואקטיבית לביהורים הלכתיים הנוגעים לחיי היומיום במדינת ישראל ומשפיעים על כולנו.

ג. טכנולוגיות מתקדמות בהלכה

1. הרב מנשה צימרמן - ממשקי מוח-מחשב: עשיית מלאכה בשבת בכוח המחשבה

הרב מנשה צימרמן חוקר ויועץ הלכתי במכון צומת דן בשאלה סבוכה הנוגעת לטכנולוגיה חדשנית המאפשרת להפעיל מכשירים חשמליים בכוח המחשבה בלבד, על ידי מערכות חכמות בעלות חיישנים המוצמדים לגולגולת, שביכולתם לזהות ולפענח אותות חשמליים ספציפיים ולתרגמם לפעילות שאותה ביקש האדם לבצע. המחבר דן בשאלה האם ניתן להשתמש בטכנולוגיה זו בשבת - מחד - איסורי מלאכה חלים על מעשה האדם דווקא ככתוב 'ששת ימים תעשה מלאכה ובנידונו הרי אין כל מעשה. מאידך גיסא, הרי 'נעשתה מחשבתו' של האדם באמצעות אותה פעילות מוחית של האדם ואם כן שמא גם זו בכלל 'מלאכת מחשבת'. המחבר מביא ראיות רבות לשני הצדדים ומגיע למסקנה שישנה מחלוקת פוסקים האם שימוש במערכת זו תחשב כאיסור מלאכה בשבת. לדבריו מדובר במחלוקת הנוגעת לשורש ההגדרה של איסורי מלאכה בשבת - האם רק מעשה **בכח הגוף** ייחשב לאיסור מלאכה או שבכל מצב שבו **רצון האדם** יצר את התוצאה הרצויה - נחשב לאיסור מלאכה בשבת.

2. הרב הראל דביר - הפעלת מכשירי חשמל בשבת על ידי מערכות בינה מלאכותית

הרב הראל דביר ממחלקת המחקר ההלכתי במכון צומת, עוסק בשאלה שעתידיה ככל הנראה להעסיק אותנו בעתיד הנראה לעין - שימוש ביישומי בינה מלאכותית בשבת. מיום ליום נכנסים לחיינו

יישומים נוספים מבוססי בינה מלאכותית והופכים את חיינו לנוחים וקלים יותר. כבר כיום קיימים בבתים רבים יישומי 'בית חכם' המאפשרים נפעלת מכשירים שונים בבית באמצעות שליטה מרחוק, חיישני תנועה ועוד. טכנולוגיית בינה מלאכותית מאפשרת באמצעות למידת מכונה לזהות צרכים שונים באמצעות האזנה לשיחת בני הבית ולהפעיל עבורם את האמצעי הנדרש תאורה, מיזוג, סוכך חשמלי, מכונת קפה ועוד המחבר, מתאר בפירוט את טכנולוגיית הבינה המלאכותית המופעלת ביישומים אלה ודן בשאלה האם ניתן יהיה להשתמש בהם בשבת. הדיון העיקרי נסוב סביב שאלה אתית-הלכתית - האם יש להתייחס ל'בינה מלאכותית' הפועלת באופן עצמאי (שכן אין אלגוריתם שמכתיב לה את הפעולה הסופית שתבצע) כיישום עצמאי וממילא פעולותיה, גם לעניין איסורי שבת' לא ייחשבו כמעשה האדם, או שמכיון שמדובר במכונה ובפרט כזו שהשתמש מתקין לצורכו - תחשב לפעולת האדם שמפעיל אותה בדיבורו או תנועותיו. המחבר מראה שבסוגיות משפטיות דומות לענייני נזיקין וזכויות יוצרים לא החשיבו את 'הבינה' ליישום עצמאי וממילא תחשב כפעולת האדם ויש לדון אותה על פי הכללים הרגילים של 'מלאכת מחשבת' בשבת האם היה מעשה או גרמא, דבר דאינו מתכון ופסיק רישיה ובהתאם לכך מציע פתרונות שונים להפעלה של יישומים אלו בדרך המותרת, ובמגבלות ההלכה. מאמר זה הינו בבחינת 'יריית פתיחה' בדיון המורכב והמסועף האם פעולות שנעשו לרצון האדם אך ללא מודעות מלאה למעשה המפעיל אותה נחשבת למלאכת איסור בשבת ובנוסף, יש לדון עד כמה ראוי להשתמש ביישומים שאין בהם איסור הלכתי מובהק מחשש לפגיעה בצביון השבת.

3. הרב מהנדס ארז אברהמוב - שימוש בבינה מלאכותית לשאלות הלכתיות

הרב ארז אברהמוב דן במאמרו באחת השאלות האקטואליות כיום - האם ניתן לפסוק הלכה ע"פ תשובת המתקבלות מכלי בינה מלאכותית (כדוגמת צ'אט G.P.T ודומיו). תחילה הוא דן בתנאי הסף המופיעים בש"ס ובפוסקים לצורך פסיקת הלכה והוא מונה 4 תנאים מרכזיים; הבנה ובקיאות בהלכה, הכרת המציאות, כוונה להורות הלכה **למעשה** ויראת שמיים. ביחס להגדרת המושג הוראה הוא מבחין בין מענה לשאלה חדשה, לבין איסוף וליקוט דעות הפוסקים. בהתייחס לכלי בינה מלאכותית הוא מראה שמלבד העובדה שאין לו מלבד ידע ובקיאות את שאר התנאים הנדרשים לפסיקה, הרי שגם ביחס לליקוט והבאת השיטות הקיימות ביצועיו לוקים בחסר שכן הוא מרבה להציג מקורות מדומים שלא נכתבו מעולם ולא למד להגיד 'איני יודע', הוא מסיים את מאמרו בהערכה שייתכן ולאחר שיפור הכלי ניתן יהיה להסתמך על מקורות שיביא אך לא ביכולת להכריע הלכה בשאלות חדשות. עם זאת ברור שפוסקי הלכה עצמם יכלו להיעזר בתובנות ומידע שיציג בפניהם לצורך הכרעה אנושית

4. הרב יהושע וייסינגר - בית דין לגיור המתכנס באמצעי היועדות חזותית

הרב יהושע וייסינגר, דיין בבית הדין לגיור, דן במאמרו בשאלה חדשה ומרתקת - האם ניתן לקיים ב"ד לגיור באופן מצולם, כלומר כאשר הדיינים אינם נמצאים בבית הדין, אלא מקיימים דיון באמצעות

מצלמות וידאו ובעזרת תוכנות שיתוף און-ליין ('זום' וכדו'). המחבר מבחין בין שאלות 'סגוליות' לשאלות פרקטיות ובין דיני ממונות. במישור הסגולי - על מנת שהמעשה ייחשב 'כמעשה בית דין' ובכך יזכה לתוקף ההלכתי יש צורך בנוכחות פיזית של הדיינים. אמנם בתהליך גיור ניתן להסתפק בכך שתעשה קבלת מצוות עם הטבילה שאותה צריכים לראות שלשה דיינים באופן ממשי). כמו כן, מה שנאמר בחז"ל ש שבעת שיושבים הדיינים בדין שכינה מצויה עימם ('א-להים ניצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט') מתקיים דווקא כאשר הדיינים מצויים ביחד. גם במישור הפרקטי - על מנת שתעשה חקירה ודרישה של העומד לדין וכן בירורים פנימיים בין חברי בית הדין, יש הכרח שיימצאו הדיינים יחד, ולא ידונו ויכתבו את פסק הדין בזה אחר זה. ואולם המחבר מגיע למסקנה לאור מחקרים שנעשו לאחרונה כי רמת הדיון, הן בשמיעת בעלי הדין והראיות והן בשיח בין הדיינים באמצעות צילום וידיאו, אינו נופל באיכות הקשב והדיון ממושב פרונטלי. בפרט בהליך גיור שבו אמנם שומעים את המתגייר אך אין דיון בראיות וחקירת עדים. מסקנת המחבר היא שאפשר להקל בקבלת המתגייר בשלב הראשון (ברור מניעיו והסכמתו לגיור) באמצעות דיון בווידאו כאשר יש צורך הכרחי בכך, ואולם קבלת המצוות והטבילה תיעשה בנוכחות הדיינים עצמם, במועד אחר.

ד. הלכות מדינה

פרופ' בנימין פורת - הטלת המנדט להרכבת הממשלה על נאשם בפלילים

פרופ' פורת מתייחס לניסיון החקיקה בכנסת הקודמת לפיו ייקבע כי חשוד בפלילים לא יוכל כלל להתמודד לכנסת. באחד מכרכי תחומין הקודמים טען הרב זולדן כי הצעת החוק עומדת בסתירה לפיה חשד בעבירה אינו הופך את המועמד לחוטא בעבירה זו ובוודאי שאינו מפקיע מהציבור את היכולת לבחור בו לתפקיד ציבורי. לעומתו טוען פרופ' פורת כי ישנו גדר של 'חשדות מבוססים' שפוסל את מינוי לתפקיד ציבורי משום שאין זה כבוד הציבור שיעמוד בראשו אדם שהתפרסמו כנגדו חשדות חמורים והבריות מרננות אחריו. באותה מידה טוען פרופ' פורת במאמרו שגם רצון הציבור בבחירתו אינו ממאפשר את מינוי ע"פ ההלכה משום שיש מעין חילול ה' בעצם הסכמת הציבור להעמיד בראשו עבריין או חשוד בעבירה ועל כן מבחינה הלכתית יש לפסול אפשרות זו מעיקרה.

את המאמר חותמת הערת חבר המערכת שמעיר על הפער בין חשד ע"פ החוק הפלילי לבין עבירה על איסור הלכתי מובהק שדווקא האחרונה יש בה כדי לפסול את מועמדות לתפקיד ציבורי משום חילול ה'. על כך משיב המחבר שאדרבה, ראוי לה למדינת ישראל לאמץ נורמות הנלמדות מעולם ההלכה. דומה שדיון מרתק זה מהווה דוגמא חיה לאתגר המורכב וההכרחי ליישום הלכות מדינה בחיינו הציבוריים ואת מרכזיותו של כתב העת תחומין בתהליך זה.

ה. חידושים ומחקרים בהלכה

1. הרב ד"ר נתן סליפקין - כשרות הטווס

בכרכי תחומין השונים פורסמו כמה וכמה מאמרים העוסקים בשימור מסורות ובזיהוי בעלי החיים הכשרים לאכילה, גם אם הדברים לפעמים אינם רלוונטיים להלכה בגלל אי-זמינותם ומוגנותם של החיות (למשל: כשרות הג'ירף, הפלמינגו, השקיטן והפניניה, ועוד). הרב ד"ר נתן סליפקין, העומד בראש המוזיאון התנכ"י בבית שמש, מוסיף לרשימה זו את מאמרו על זיהוי הטווס, שעל פי מקורות תלמודיים הוא נמנה בוודאות עם העופות הכשרים לאכילה, אך ברבות הימים פסקה המסורת ברוב קהילות ישראל על זיהויו ואף היו מיעוט פוסקים שערערו עליה. לדעת הרב ד"ר סליפקין, מכיוון שיש התאמה בין הידע המחקרי המצוי בימינו ובין המסורת שהשתמרה במקצת קהילות, ניתן לשוב ולחדש את המסורת על כשרותו, וזאת משום שמעיקר הדין לדעת רוב הראשונים כאשר בעוף קיימים כל סימני הכשרות אין צורך במסורת. ואמנם השולחן ערוך הכריע שאף בעופות נדרשת מסורת, אולם מכיון שמסורת זו אינה נצרכת לעצם זיהוי הפריט, אלא לידיעה ברורה שאינו דורס, שזו תכונה מאפיינת שאינה משתנה, ומאחר שמדובר בבעל חיים מוכר שנאכל בקהילות מסוימות עד ראשית המאה הקודמת, אפשר לחדש את המסורת על פי עדויות רשומות.

2. הרב יצחק מאיר יעבץ - השתחוויה על אבן בהר הבית

מי שעולה להר הבית בטהרה, ייווכח בשינוי המדיניות האדיר שהתחולל בהר בשנים האחרונות מצד משטרת ישראל. אם עד לפני זמן לא רב אסור היה ליהודי למלמל תפילה בשטח ההר, הרי שכיום המשטרה מאפשרת להתפלל בגלוי ואף להשתחוות ולקיים את האמור בפסוק "והשתחוּו לה' בהר הקודש בירושלים". אולם מכיון ששטח הר הבית מרוצף כיום ברובו, התעוררה השאלה האם איסור ההשתחוויה על אבן משכית, שאינו חל במקדש, חל בשטח הר הבית. (הר הבית דינו כמחנה לווי, ולא כמחנה שכינה, ועם זאת חלים בו דיני מורא ומקדש ועוד דינים השייכים למקדש). שאלה זו הועלתה אמנם באופן תיאורטי כבר לפני למעלה ממאתיים שנה על ידי רבי יוסף באב"ד בעל ה"מנחת חינוך", אולם היום לראשונה נדרשת הכרעה מעשית בשאלה זו. המקורות שבהם דנים העוסקים בסוגיה זו מתבססים על שילוב תיאורי השתחוויה בשטח ההר לכאורה, המזכרת במשנה, עם עדויות מדברי יוסף בן מתתיהו שבזמן הורדוס הר הבית היה מרוצף. לדעת הרב יעבץ אין להתיר מכוח אותן ראיות משום שאין חד משמעיות, ובנוסף לדעתו קיימת חפיפה בין חובת ההשתחוויה בעת עבודות שונות במקדש, ובין האיסור להשתחוות על אבן משכית, שהותר רק במקום המיועד להשתחווית חובה, כלומר בעזרה בלבד ולא בכל שטח ההר. הרב יעבץ בחר לדון רק בשאלה העקרונית, ונמנע מלהביע דעה מעשית במקומות התלויים בצירוף נקודות היתר נוספות, כגון מעמדו ריצוף אבן שאינו מסוגן, השתחוויה ללא פישוט ידיים ורגליים ועוד).